

בית. ארץ־ישראל, כך מסתבר מהקדמתו המאלפת של בלס, פרוֹבינציאלי תרבותית היא תה בתחום הלשוני הערבי, וספרותה—פרוֹבינציאלית במובהק.

מוכן למדי שלאחר 1948 השתלטה על ספרות זו מעין תיאמטיקה ייחודית ונימה שהיא מיוג של זעם וגעגועים, ורבים מן הסופרים הצעירים החלו לתאר את חיי הרפליטים, את "פשעי הציונים", ובאחרונה—את רוח ההתנגדות והגבורה של "האדם הפלשטיני".

ספרו של ש. בלס מיצג כהלכה את שני השלבים—א, מוטב, את שתי התקופות העיקריות האלו—כלומר, לפני שנת 48 ולא־חרייה. צר לומר שרוב הסיפורים, משתי התקופות כאחת, רמתם הוֹבֵבֵנִית ואחדים מהם חכמים תפל ירדוד.

הסיפורים שמלפני קום המדינה אינם מצליחים לכבוש את דמיונו בתיאור מרהיב של נוף ארץ וארחות אדם, ולא תהיה זאת הגזמה אם נאמר כי בנידון זה, כלומר בתיאור חייהם של ערביי הארץ, הטיבו לעשות כמה סופרים עבריים כיצחק שמי וכיהודה בורלא, ואף סופרים אחרים שאינם מבני המזרח (וראה האנתולוגיה של יוסף אריכא, סיפורים עבריים מחיי הערבים, ת"א, 1963). סיפוריהם של הסופרים הוותיקים אל־איראני ונג'אתי צדקי, המובאים בספרו של בלס, יש בהם אמנם הזכרת שמות גיאוגרפיים וכיו"ב אך מעטה בהם חלוחית החיים ודלה רקמתם הסיפורית מכדי שיהיו "סיפורים פלשטיניים".

זמה בדבר אותם סיפורים—והם הרוב בספר—שנכתבו בעשרים השנים האחרונות? השׁוֹנוֹ הבעיות, כאמור, אך ברמה האמנותית, מסתבר, לא חלה כל עלייה מהפכנית; בתוכן ובצורה עדיין התמימות מושלת בכיפה. אמת, אחדים מן הסיפורים התמימים אינם נטולים קסם כלשהו (והכוונה בעיקר לשלושת סיפוריה של סמירה עזאם, ילידת יפו, שגפסרה בעבר־הירדן סמוך לאחר מלחמת־יוני), אלא ש"אסון פלשתיני" מתואר תיאור אחיד־כמעט בכמה וכמה מן הסיפורים שלפנינו: תערובת מוריה של חזיונות־זוועה, אנקוֹט־שבר וקרי־

התחביריים המסובכים שבטקסט העברי, שׁוֹנוֹ בגללם התרגום מתקרב, לעתים, ללשוֹן־רוֹם־יוֹסֵרֵתִים. אודה ולא אבוש: לא אחת היה עלי לשוב ולעיין בלשוֹן הכתוב הערבי כדי להבין את העברית של אשר גורן, ואי־נני יודע מה יעשה הקורא העברי הממוצע (הוא אשר לו, כמדומה, נועדה האנתולוגיה). שאינו רץ באותיות הערביות.

ועוד גורם לסירבול הלשוני: המשקל. גורן המציא לצורך תרגומו אלה מעין משקל שיש בו, כביכול, משום אספקלריה למשקל הערבי הקלאסי; אולם בה־בשעה שהמשקל הערבי מבוסס הן על אורך ההברה והן על ההטעמה, הרי משקליו של גורן מתבססים על משחק ההטעמה לבדו. לשון אחר: בתר־גומו התעלם גורן הן מן המשקל הטוני, המקובל בשירה העברית החדשה, והן מן ה־משקלים הספרדיים, שפותחו בשעתם על־פי הדגמים הערביים. מכאן שרוב שיריו אינם שקולים למשמע־אוזן, לפחות למשמע־אזניו של כותב השורות האלו. אולם אין להסיק מן האמור למעלה כי א. גורן נטול חוש לריחמוס, וכי רוב תרגומו לוקים בסירבול, דוגמה לתרגום מוצלח, ומצלצל ביותר היא, למשל, שיר־יין משל המשורר העבאסי ההולל אבר־נואס (עמ' 108).

בסך־הכל לפנינו עבודה חשובה שיש בה כדי ליצור מסורת־תרגום מן השירה הערבית הקלאסית. בתרגומים שלעתיד יש, לדעתנו, להביא בחשבון יותר מה שנעשה בתחום זה בתור־זהוב הספרדי.

סיפורים פלשטיניים

משימה קשה נטל עליו הסופר שמעון בלס בבואו להגיש לנו אנתולוגיה של הסיפור הפלשטיני בימינו, שכן ארצנו מעולם לא הצמיחה סופרים ערבים שיכלו להתמודד עם בכירי הסופרים של הארצות דוברות־הער־

• שמעון בלס (עורך); סיפורים פלשטיניים; הוצאת עקד, 1970; 120 עמ'.

בהחלט, דבר העומד בניגוד גמור לכל שאר סיפורי הקובץ, הנוטפים קדרות ובכנינות נצה. בסיפור "נשק בכפר" יש אף מסממני של עולם מודרני, כשהאבסורד משתור בתוך חיי הכפר באורח-פלא! סיפור אחר של כנ"פאני, "ארץ התפוזים העצבים", הפיחה את האנתולוגיה, מצליח להעלות את רגעי הוועה והאבדון בכלים אמנותיים ובנימה לירית; ואילו סיפורו "מעבר לגבול" מרתק הן ב" בשלזות הצורנית והן בהעזה שבתכנון. זהו סיפורו של פליט, המטיח דברים-כדורבנות נגד המימסד השליט בארצות-ערב, ומאשימו, ללא כחל וזרק, בחלק נכבד מן התלאות שבאו על עמו.

מגמתו של בלט באנתולוגיה זו היתה להגיש תמונה מציגת של הסיפור הפלשתיני. "לא ביקשתי", אומר הוא בהקדמתו, "את הטוב שבמצוי בלבד, אלא גם את הטוב שבמיצג. משום כך לא ראיתי מנוס מלכלול סיפורים בעלי רמה בינונית, ואולי הרבה מתחת לה". נראה לנו שאפשר היה, במקרים מסוימים, למצוא סיפורים טובים יותר שאף היסוד ה" ייצוגי לא יחסר בהם. יש אף סיפורים אחדים שלא יוצגו בקובץ על אף שרמתם, כמדומה, מעל לבינונית. הכוונה לסופרים כראשד אביר שאוור (ש אחד מסיפוריו הופיע ב"קשת" מז) וכג'ברא אבראהים ג'ברא, יושב העיר בג' דאר.

ש. פ.

הדימוקרטיה באמריקה

ספרו של אלקסיס דה-טוקוויל משמש מורה-דרך לדוגמה. כשם שאין טוב להבנת המהפכה הצרפתית מעיון ב"המשטר שהיה והמהפכה" תחילה, כך אין טוב להבנת טיבה של הדימוקרטיה האמריקאית מעיון בחיבורו הקלאסי השני, "הדימוקרטיה באמריקה". ולא רק ל"משטר האמריקאי משמש ספרו של טוקוויל

* אלקסיס דה-טוקוויל: הדימוקרטיה באמריקה; תרגום: יוחנן טברסקי וישראל מרגלית; הקדים מבוא: יהושע אריאלי; מוסד ביאליק, 1970; 307 עמ'.

אות-קרבת-ותילה—הכל בכפיפה אחת, כפי המצוי בסיפוריהם של אל-אנשאצי, אל-ג'א-עורי, פיארד ועוד.

הטכניקה הסיפורית אינה חכמנית, בדרך-כלל. פה-ושם ימצא הקורא סיפור או קטע שלמבט ראשון הם נראים מודרניים משהו; אולם למבט שני יתחוויר כי לפניו ציפוי דק של "מודרנה" שלא יצלה לכסות ולו במעט את התכנים והגישות השחוקים. הנה דוגמה מסיפורו של עבד-אל-חמיד אל-אנשאצי, "הפריחה מטול-כרם", שנכתב לאחר מלחמת-יוני.

יחיא כמעט זפרץ בועקת-שבר (קולות מ"בפנים: מדוע נחלנו תבוסה מבישה? בשחר האסלאם היו הערבים גוש נלהב, רב-פעלים ועז-נפש. הם יצאו מן הישימון וכבשו ארץ צות. למען האסלאם נפלו חללים רבים, שביקשו להיכנס לגן-העדן ולזפות במאכלים משובחים ובנשים יפות! והנה אנו יצאנו מגן-העדן שלנו, גן-עדן שופע כל-טוב! עלינו להילחם בחירוף נפש למען גן-העדן האבוד שלנו! עלינו להיות בעלי אמונה. כל האבוד יהבו על האנשים הפשוטים יורד לרמת-מחשבתם. מן הדיון להקדיש יותר תשומת-לב ויותר הערכה למשכילים היוצרים, כי הסיים החושפים את נגעי החברה והמציעים את התרופה היעילה. אם לא תעודד החברה את המשכילים היוצרים, ובמיוחד את הגאונים שבהם, היא תישאר ירויה בחולי ובבערות, במסכנות ובפיגור, ולא תזכה לעלות בסולם הפיתוח והקידמה!)

(ע' 67)

על רקע זה של היעדר כשרון-המספר ורדי"דת-צורה-ותוכן מודקרים לעין כתופעה ירצאת-דופן סיפוריו המצוינים של ע'סאן כנ"פאני, עתונאי וסופר צעיר היושב בלבנון. בקובץ מובאים שלושה מסיפוריו של כנפאני וכולם מפתיעים לטובה ברענונת תכניהם וב"צורתם הלא-שגרתית. סיפוריו שופעים אמנם רוח מיליטאנטית אך רחוקים הם מהיות סירפורית-תעמולה; וחשובה מ זאת: אין הם שק"פנים או תמימים מן הבחינה האמנותית. לפנינו סופר הודע מהי סיטואציה ומהו שימוש לשון. תחושת המבנה אצל כנפאני מעולה, ומדי-פעם מבצבץ בסיפוריו חוש-הומור אישי